

УДК 37.013.42:347.64]:355.48(470+571): (477) "2022/..."(045)

FOSTER PARENTHOOD IN THE CONDITIONS OF WAR**ПАТРОНАТНЕ БАТЬКІВСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ****Albul I.V. / Албул І.В.***s.p.s., assoc.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7056-3157

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Sadova, 28, 20308**Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, Умань, Садова, 28, 20308*

Анотація. Досліджено окремі аспекти патронатного батьківства як актуальної форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах воєнного часу в Україні. Визначено сутність поняття «патронат», законодавче забезпечення існування вказаної форми влаштування дітей. Висвітлено питання формування готовності кандидатів до патронатного батьківства, зокрема представлено доцільність наукового підходу через врахування теорії прив'язаності, відновлення, кризового втручання, вікової періодизації розвитку особистості, андрагогіки. Розглянуто питання когнітивного та операційного компонентів готовності патронатних вихователів до забезпечення сприятливого родинного оточення для дитини.

Ключові слова: патронатна, патронатні вихователі, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, влаштування, готовність до патронатного батьківства.

Вступ.

Війна вбиває, знедолює, сиротить...

На жаль, Україна і українці, як ніхто у світі, переконуються у цих страшних істинах. Лише за час повномасштабного вторгнення регіональні служби у справах дітей виявили 8512 маленьких українців, які залишились без батьківського піклування, сам-на-сам в умовах страшної війни. Згідно даних Національної сервісної служби, за період з 22 лютого 2022 року до 1 квітня 2023 р. 1476 дітей осиротіли саме внаслідок військової агресії рашистів в Україні.

Відповідно до Конституції України, турбота про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування покладається на державу. Разом з тим варто відмітити унікальну форму громадянської активності: це небагато громадян, які з перших днів війни виявили бажання прихистити тих дітей, що залишились без батьківського піклування. Для цього був створений чат-бот «Дитина не сама» (ініціатива Міністерства соціальної політики, Офісу Президента України при підтримці ЮНІСЕФ), і вже через цей чат-бот пройшло понад 24 тисячі заявок батьків, які хотіли взяти дитину в сім'ю. Цей запущений державою механізм значно полегшує пошук інформації та можливостей прихистити дитину, стати усиновлювачами або патронатними вихователями.

В умовах воєнного часу дитина вважається такою, що позбавлена батьківського піклування, навіть тоді, коли доля батьків невідома. Таким дітям намагаються забезпечити родинне оточення: їх влаштовують у родини або родичів, або прийомних батьків, або патронатних родин [3].

Основний текст.

Патронат – це форма тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини

у іншій родині, родині патронатного вихователя. Зазначимо, що форму прихистку у патронатній сім'ї було запроваджено ще до повномасштабної війни, тоді ж було обмежено і термін перебування у такій родині – від трьох до шести місяців, оскільки вважалося, що за цей час цілком можуть бути подолані складні життєві обставини батьків дитини чи її законних представників.

На законодавчому рівні офіційний статус такої форми тимчасового влаштування дитини у родину було закріплено ще у 2016 році. Сьогодні ж питання особливостей патронату в умовах воєнного стану, специфіки отримувачів такої послуги, вимог до потенційних патронатних вихователів набувають все більшої актуальності.

Наголосимо, що Уряд України ухвалив спеціальне рішення, розроблене Координаційним штабом з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, завдяки якому реалізується право дитини, влаштованої під патронат, на догляд та виховання в безпечному та сприятливому сімейному середовищі. Зокрема, Уряд доповнив Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя правилами надання послуги патронату над дитиною під час воєнного або надзвичайного стану та у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини. Так, в документі ретельно прописано механізм переміщення дитини разом із сім'єю патронатного вихователя на безпечну територію у разі виникнення загрози її життю чи здоров'ю; можливість влаштування до сім'ї патронатного вихователя за його згодою дітей, які не є рідними братами та сестрами або такими, що виховувались в одній сім'ї; можливість продовження або припинення дії договору про патронат над дитиною з урахуванням фактичних обставин; механізм прийняття рішення про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату за розпорядженням сільського, селищного, міського голови на підставі подання служби у справах дітей; розмежування функцій служб у справах дітей за місцем створення сім'ї патронатного вихователя та за місцем її переміщення на безпечній території [2].

Окрему увагу варто приділити питанню патронатних вихователів, адже виконання цієї надважливої і непростой місії вимагає володіння компетентностями догляду, виховання та реабілітації влаштованої в сім'ю патронатного вихователя дитини, взаємодії з батьками / законними представниками дитини та спеціалістами, залученими до організації послуги патронату над дитиною, у процесі забезпечення найкращих інтересів дитини та надання послуг її сім'ї.

Реалізовувати можливість патронатного батьківства потрібно з опорою на принципи науковості, системності, комплексності, пріоритетності самостійного навчання, використання позитивного життєвого досвіду, а також на основі індивідуального підходу до процесу підготовки потенційних патронатних вихователів.

Не варто нехтувати надбаннями науки у процесі формування готовності до патронатного батьківства, зокрема акцентувати увагу на таких теоріях: прив'язаності (важливість сімейного середовища для зростання і розвитку дитини на протигагу негативного впливу виховання в інтернатах), відновлення

(увага на здатності дитини до відновлення внутрішніх ресурсів після кризи, стресу в умовах підтримки найближчого оточення та сприятливих обставин середовища), кризового втручання (спрямованість професійного соціально-педагогічного втручання на зняття симптомів кризи, забезпечення усвідомлення людиною стресогенних подій, виявлення внутрішніх ресурсів дитини та членів її сім'ї, передбачає застосування різних форм зовнішньої допомоги для подолання кризи), вікової періодизації розвитку особистості (можливість враховувати в організації та наданні послуги патронату над дитиною вікові особливості розвитку людини на основі таких критеріїв, як соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, домінантне вікове новоутворення), андрагогіки (стимулювання у дорослих, потенційних патронатних вихователів, потреби у професійному розвитку).

Загалом, процес формування готовності до патронатного батьківства досить тривалий, вимагає послідовної та системної роботи, адже необхідно розкрити місце і роль послуги з патронату над дитиною в системі підтримки сімей з дітьми та захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; ознайомити з основними нормативно-правовими актами України щодо забезпечення прав дітей, підтримки сімей з дітьми; дати уявлення про обсяг повноважень, прав та обов'язків патронатних вихователів; розкрити особливості соціально-психологічного стану дітей, які можуть бути влаштовані до сім'ї патронатного вихователя; відпрацювати вміння кандидатів у патронатні вихователі підтримувати і зберігати безпечні умови та безпечні стосунки дитини з її сім'єю, родичами, формувати нові стосунки при влаштуванні дитини; сформувати знання та відпрацювати вміння оцінювати потреби дитини, вибрати форми, методи її догляду та виховання; розкрити значення міждисциплінарної команди та роль патронатного вихователя у системі прийняття рішень у найкращих інтересах дитини; відпрацювати алгоритм міждисциплінарної взаємодії у застосуванні технологій ведення випадку й оцінки потреб дитини та її сім'ї.

Доцільним буде використовувати можливості міждисциплінарної команди підтримки послуги патронату над дитиною (фахівці служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органу праці та соціального захисту населення, дільничний сімейний лікар, соціальний педагог / психолог закладу загальної середньої освіти, методист / психолог закладу освіти та інші фахівці).

Здатність потенційних патронатних вихователів до соціально-педагогічної діяльності з влаштованою дитиною можливо визначити на основі двох компонентів готовності: когнітивного (знання) та операційного (уміння). Так, рівень когнітивного компоненту визначатиметься рівнем знань щодо міжнародних стандартів та національного законодавства у сфері забезпечення прав дитини, основних положень Конвенції ООН про права дитини; особливостей організації та змісту послуги з патронату над дитиною, прав та обов'язків патронатного вихователя; основних етапів розвитку дитини, кризових і сенситивних періодів розвитку, психологічних вікових новоутворень, провідного типу діяльності, норм розвитку і відхилень від норми, чинників, що впливають на формування порушень у розвитку дитини; впливу прив'язаності та

незадоволених потреб дитини на її розвиток; етапів переживання втрати дітьми та підлітками, факторів, що впливають на переживання втрат, сутності жорстокого поводження з дітьми, видів насильства та його циклічного характеру; типів поведінки людини та механізмів її виникнення; сутності девіантної поведінки, її ознак, чинників, що впливають на формування девіантної поведінки; принципів та методів сімейного виховання дітей; особливостей дисциплінування, важливості спрямування, керування та контролю поведінки дитини; алгоритму формування соціально прийнятої / просоціальної поведінки дитини; методів, технік та ресурсів, що допомагають керувати стресовими ситуаціями та виходити зі стану психологічного навантаження.

Операційний компонент готовності визначатиметься володінням такими уміннями, як оцінювати та визначити потреби дитини, дорослої людини за її емоційним виявом, поведінкою та відповідно до життєвих обставин; ретельно планувати й організовувати процес надання послуги з патронату над дитиною; готувати дитину до зустрічі з біологічними батьками, надавати підтримку після такої зустрічі; якщо зустріч з батьками не відбулася, спостерігати за реакцією дитини до запланованої зустрічі та після повідомлення про те, що зустріч не відбудеться; спостерігати та визначати зміни в поведінці дитини з урахуванням її віку, особливостей розвитку та життєвої ситуації; виявляти на конкретному прикладі чинники та умови, які призводять до порушення у розвитку дитини; визначати конкретні дії, що сприятимуть задоволенню потреб та досягненню позитивних змін у поведінці дитини; аналізувати динаміку стану та поведінки дитини; вести журнал спостережень; адекватно реагувати на непередбачувану поведінку дитини; обирати стратегії втручання, які запобігатимуть виникненню ситуації заподіяння шкоди дитині, допомагатимуть змінювати небажану поведінку дитини, усвідомлювати небезпеку; надавати дитині домедичну допомогу; аналізувати власний стан та визначати наявність симптому „емоційного вигорання”; добирати та використовувати ефективні засоби впливу на власний психоемоційний стан; визначати свою роль у роботі міждисциплінарної команди та приймати рішення в найкращих інтересах дитини [1].

Висновки. В умовах російсько-української війни, що супроводжуються осиротінням та знедоленням українських дітей, все більшої актуальності набуває патронатне батьківство як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як форма тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини у іншій родині - родині патронатного вихователя. З огляду на об'єктивні складні життєві обставини вносяться необхідні зміни до нормативно-правової бази функціонування патронатного батьківства, зокрема - правила надання послуги патронату над дитиною під час воєнного або надзвичайного стану та у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини. Патронатне батьківство вимагає якісної підготовки, зокрема забезпечення когнітивного та операційного компонентів готовності патронатних батьків до створення безпечного та сприятливого родинного середовища для дитини, яка залишилась без батьківської турботи.

Література

1. Методичні рекомендації щодо пошуку та відбору кандидатів у патронатні вихователі

<https://www.msp.gov.ua/files/deinst/patronat/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B1%D1%96%D1%80%20%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf>

2. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF>

3. Реформування системи виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під час війни, а також про розвиток сімейних форм виховання. <https://www.msp.gov.ua/news/22780.html>

References.

1. Methodychni rekomendatsii shchodo poshuku ta vidboru kkandydativ u patronatni vykhovatelyi

<https://www.msp.gov.ua/files/deinst/patronat/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B1%D1%96%D1%80%20%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf>

2 Pro vnesennia zmin do Poriadku stvorennia ta diialnosti simi patronatnoho vykhovatelya, vlashtuvannia, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF>

3 Reformuvannia systemy vykhovannia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia pid chas viiny, a takozh pro rozvytok simeinykh form vykhovannia. <https://www.msp.gov.ua/news/22780.html>

Abstract. *Certain aspects of foster parenting as an actual form of placement of orphans and children deprived of parental care in wartime conditions in Ukraine were studied. The essence of the concept of "patronage", the legislative provision of the existence of the specified form of placement of children, has been defined. The question of forming the readiness of candidates for foster parenthood is highlighted, in particular, the expediency of the scientific approach is presented by taking into account the theories of attachment, recovery, crisis intervention, age periodization of personality development, andragogy. The question of the cognitive and operational components of the readiness of foster carers to ensure a favorable family environment for the child is considered.*

Key words: *foster care, foster care educators, orphans and children deprived of parental care, placement, readiness for foster parenting.*